

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

15.08.2023. Nr. 1-5/239

Centrālā vēlēšanu komisija
cvk@cvk.lv

Ieslodzījuma vietu pārvalde
pasts@ievp.gov.lv

Zināšanai: **Rīgas Centrālcietums**
rigas.centralcietums@ievp.gov.lv

Daugavgrīvas cietums
daugavgrivas.cietums@ievp.gov.lv

Liepājas cietums
liepajas.cietums@ievp.gov.lv

Ilģuciema cietums
ilguciema.cietums@ievp.gov.lv

Olaines cietums
olaines.cietums@ievp.gov.lv

Par 14. Saeimas vēlēšanu novērošanu ieslodzījuma vietās

Atbilstoši Tiesībsarga likuma 11.pantam, viena no tiesībsarga funkcijām ir veicināt privātpersonu cilvēktiesību aizsardzību, tostarp, Latvijas Republikas Satversmes 101.pantā garantētās tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbā un vēlē parlamentu un pašvaldības. Tiesībsarga likuma 12.pants paredz, ka pildot šajā likumā noteiktās funkcijas tiesībsarga uzdevums, citastarp, ir analizēt situāciju cilvēktiesību jomā un sniegt atzinumus par aktuāliem cilvēktiesību jautājumiem. Lai īstenotu minēto, Tiesībsarga birojā darbinieki jau vairākkārt ir novērojuši Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanu procesa norisi ieslodzījuma vietās. Arī 2022.gada 1.oktobrī Tiesībsarga biroja darbinieki piedalījās 14.Saeimas vēlēšanu norises procesa novērošanā šādās ieslodzījuma vietās: Rīgas Centrālcietumā, Daugavgrīvas cietumā, Liepājas cietumā, Ilģuciema cietumā un Olaines cietumā.

Novērošanas procesā tika konstatēts turpmākais:

Informācijas pieejamība

1. Visās ieslodzījuma vietās vēlēšanu dienā bija izvietoti Centrālās vēlēšanu komisijas izgatavotie plakāti (gaitenšos un balsošanas norises vietā). Plakātos ietvertā informācija neataināja vēlēšanu procesa norisi ieslodzījuma vietā, bet gan vairāk bija attiecināma uz personām brīvībā. Piemēram, tajos bija atspoguļota informācija par balsu nodošanu glabāšanā, norādīts, ka uz iecirkni jādodas ar pasi vai ID karti, iecirkņa numurs, darba laiks, kas neatbilst ieslodzīto situācijai un ieslodzīto vidū var raisīt neizpratni par vēlēšanu procesa norisi. Tāpat Centrālās vēlēšanu komisijas izsniegtie bukleti “Ziņas par deputātu kandidātiem visos vēlēšanu apgabalos” un “Ziņas par deputātu kandidātiem Rīgas vēlēšanu apgabalā” nav lietotājam draudzīgi, proti, burtu izmērs ir pārāk mazs, kā arī informācija nav pārskatāma.

Lielākajā daļā ieslodzījuma vietās novērošanas procesā tika saņemta informācija, ka Centrālās vēlēšanu komisijas izsniegtais bukletu skaits ar ziņām par deputātu kandidātiem ir bijis nepietiekams un ieslodzījuma vietu darbinieki pēc savas iniciatīvas esošos materiālus ir pavairojuši vai printējuši no Centrālās vēlēšanu komisijas mājas lapas.

Rekomendācija Centrālajai vēlēšanu komisijai: gatavojoties vēlēšanām, izgatavot un nodrošināt ieslodzījuma vietas ar plakātiem, kuros esošā informācija būtu pielāgota un atbilstu vēlēšanu procesa norisei ieslodzījuma vietās, kā arī pievērst uzmanību, lai informācija ar ziņām par deputātu kandidātiem tiktu nodrošinātā viegli salasāmā un pārskatāmā veidā. Nodrošināt, lai materiāls ar priekšvēlēšanu programmām, deputātu kandidātu saraksti un ziņas par deputātu kandidātiem ieslodzījuma vietām tiktu izsniegts pietiekamā skaitā, tādējādi nodrošinot, lai ieslodzījuma vietām priekšvēlēšanu materiālu sagatavošanai nebūtu jātērē iekšējie resursi.

Vēlēšanu norise

2. Vēlēšanu norises laikā Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja, ka pastāv problēmas ar rakstāmlīdzekļiem, proti, pildspalvas slikti raksta vai vispār neraksta. Minētais atsevišķās situācijās radīja spriedzi un vēlmi konfliktēt no ieslodzīto puses vai pat vēlmi atteikties balsot. No ieslodzījuma vietu amatpersonām tika saņemta informācija, ka minētās pildspalvas izsniegusi Centrālā vēlēšanu komisija.

Rekomendācija Centrālajai vēlēšanu komisijai: pievērst uzmanību, lai ieslodzījuma vietām izsniegtie rakstāmpiederumi būtu kvalitatīvi un rakstīšana ar tiem nesagādātu grūtības.

3. Vienā no lielākajām ieslodzījuma vietām, Rīgas Centrālcietumā, kurā piedalījās liels vēlētāju skaits, vēlēšanu procesa laikā tika rīkota pusdienu pauze, kas sakrita ar ieslodzīto pusdienām. Minētajā laikā pusdienu pārtraukumā devās arī ieslodzījuma vietas darbinieki, kuri nodrošināja vēlēšanu procesu. Vēlēšanu kastes apzīmogotas netika, jo balsošana nebija noslēgusies un attiecīgās telpas tika aizslēgtas. Par vēlēšanu procesa norisi atbildīgā amatpersona norādīja, ka vēlēšanu norises telpas esot apzināti izvēlētas tās, kuras ir aprīkotas ar videonovērošanu, tāpat norādīja, ka šāda kārtība ir saskaņota ar atbildīgo vēlēšanu iecirkņa komisiju (Nr.969). Iepazīstoties ar 2022.gada 15.septembra Centrālās

vēlēšanu komisijas apstiprināto instrukciju “Saeimas vēlēšanu rīkošana ieslodzījuma vietās” ir secināms, ka tajā nav atrunāts, vai šāds pārtraukums ir pieļaujams un, ja ir, tad kādas darbības par vēlēšanu procesa norisi atbildīgajām amatpersonām būtu veicamas pirms pārtraukuma.

Rekomendācija Centrālajai vēlēšanu komisijai: Ņemot vērā ieslodzījuma vietu specifiku, situācijām, kad ir objektīvi nepieciešams pārtraukums ieslodzījuma vietas komisijas darbā, normatīvā līmenī (instrukcijā) ir nepieciešams precīzi atrunāt kārtību, kādas darbības ir veicamas par vēlēšanu procesu atbildīgajām amatpersonām.

4. Visās ieslodzījuma vietās tika sekots līdzi, lai ieslodzītie neizmantotās vēlēšanu zīmes izmestu šim mērķim paredzētā papīrgrozā. Tika novērots, ka vairāki ieslodzītie izteica vēlmi, atstājot vēlēšanu norises telpas paņemt līdzi neizmantotās vēlēšanu zīmes, kas netika atļauts, tādējādi novēršot iespējamu vēlēšanu izdarītās izvēles kontroli no citiem ieslodzītajiem. Ieslodzījuma vietās tika saņemta informācija, ka Centrālā vēlēšanu komisija ir izsniegusi papildus vēlēšanu komplektus. Tomēr gandrīz nevienā ieslodzījuma vietā, izņemot Daugavgrīvas cietumu, netika piedāvāta iespēja pēc nobalsošanas līdzņemšanai saņemt pilnu komplektu ar vēlēšanu zīmēm.

Rekomendācija Ieslodzījuma vietu pārvaldei: nodrošināt, lai vēlēšanu norises laikā ieslodzītie pēc izvēles izdarīšanas, tiktu informēti par iespēju saņemt pilnu vēlēšanu zīmju komplektu.

5. Visās ieslodzījuma vietās vēlēšanu norises telpās bija izveidotas balsošanas vietas, nodalot tās ar aizslietņiem. Pārsvārā galdi bija izvietoti iepretim viens otram un vidū savstarpēji norobežoti ar aizslietņiem. Tomēr jāatzīmē, ka atsevišķās balsošanas vietās, kuras bija nodalītas ar aizslietņiem, bija vērojams, ka privātums nav pilnībā nodrošināts. Proti, tajās vēlēšanu norises telpās, kurās balsošanas vieta tika izveidota novietojot galdus vienu otram blakus, aizslietnis pilnībā neaizsedza vēlētajus. Tāpat tika novērots, ka balsošanas vietas izveidei izmantotie aizslietņi atsevišķās vietās bija nolietoti, mēdza sagāzties vai sašķiebties, ko ieslodzījuma vietas darbinieki nekavējoties novērsa. Vienā ieslodzījuma vietā (Ilūgciema cietums) bija izveidotas kabīnes ar aizvelkamiem aizkariem, kas vērtējams atzinīgi, jo šāds risinājums pilnībā nodrošina vēlētāja tiesības netraucēti izdarīt savu izvēli.

Rekomendācija Ieslodzījuma vietu pārvaldei:

- 1) nodrošināt, lai balsošanas vietas izveidei izmantotie aizslietņi būtu kvalitatīvi, viegli uzstādāmi un stabili novietojami, tādējādi novēršot iespēju, ka vēlēšanu procesa laikā, tie varētu sagāzties vai sašķiebties;
- 2) lai nodrošinātu vēlēšanu aizklātumu, ieslodzījuma vietas darbiniekiem ir nepieciešams pārliecināties, ka aizslietņi ir novietoti tā, lai vēlētāji nevarētu redzēt, par ko savu balsi atdod blakus esošais vēlētājs.
- 3) pirms balsošanas vietas izveides, pārliecināties, ka balsošanas vietas apgaismojums ir atbilstošs.

6. Vēlēšanu procesa novērošanas laikā bija vērojams, ka, ieslodzījuma vietas darbinieki, izsniedzot vēlēšanu zīmes un vēlēšanu aploksni, precīzi un detalizēti katram ieslodzītajam izskaidro balsošanas kārtību. Situācijās, kad ieslodzītajiem radās papildus jautājumi, tie

cieņpilni tika izskaidroti un nepieciešamības gadījumā atkārtoti. Tomēr, ņemot vērā, ka ieslodzījuma vietās var atrasties arī personas, kurām savu fizisko trūkumu, garīga rakstura traucējumu dēļ varētu būt apgrūtināti vai neiespējami vēlēšanu procesā nobalsot, tāpat arī ir iespējamās situācijas, kad persona neprot lasīt vai rakstīt, aktualizējās jautājums par uzticības personas nodrošināšanu šādos gadījumos. Attiecīgi tika saņemta vispārīga informācija, ka pēc nepieciešamības šāda uzticības persona tiktu nodrošināta, par to, kas būtu šī persona, attiecīgi tiktu izlemts.

Rekomendācija Centrālajai vēlēšanu komisijai un Ieslodzījuma vietu pārvaldei: rūpīgi izvērtējams jautājums, par ieslodzījuma vietas rīcību, kad persona nespēj nobalsot, bet ir izteikusi šādu vēlmi un kas būtu šīs personas, kuras veiktu uzticības personas funkcijas, kam attiecīgi būtu arī jābūt nostiprinātam instrukcijā par vēlēšanu rīkošanu ieslodzījuma vietās.

7. Pēc Tiesībsarga biroja darbinieku novērojumiem, vēlēšanu process tika organizēts veiksmīgi. Bija vērojams, ka lielākā daļa darbinieku, kuri bija iesaistīti vēlēšanu procesa nodrošināšanā, to ir darījuši arī iepriekš un pārzina vēlēšanu procesu. Kopumā vēlēšanu process tika pārvaldīts ziņoši un pārliecinoši, tostarp sniedzot nepieciešamo informāciju un atbalstu ieslodzītajiem.

Vienlaikus tomēr jāatzīmē, ka vēlēšanu procesa nodrošināšanai ir nepieciešami lieli ieslodzījuma vietas personāla resursi, tāpat bija vērojams, ka, piemēram Rīgas Centrālcietumā, vēlēšanu procesā iesaistīto darbinieku vidū bija jūtama spriedze, vai saņemtās instrukcijas un norādes izpildīs pareizi.

Rekomendācija Centrālajai vēlēšanu komisijai: vēlēšanu dienā ieslodzījuma vietā būtu nepieciešama konkrētā vēlēšanu iecirkņa vismaz vienas nozīmētas personas klātbūtne, kura nodrošinātu nepieciešamo atbalstu un pēc nepieciešamības ātru konsultāciju darbiniekiem, kuri nodrošina vēlēšanu procesu. Lai arī vēlēšanu dienā, piemēram, Rīgas Centrālcietumā vairākkārtīgi notika telefoniska informācijas apmaiņa ar iecirkņa kontaktpersonu, tomēr attiecīgās personas klātbūtne būtiski atvieglotu darbu un mazinātu satraukumu. Jāatzīmē, ka ieslodzījuma vietas funkcijas ir nodrošināt apcietinājuma kā drošības līdzekļa un brīvības atņemšanu kā kriminālsoda izpildi, kas ir pilnībā nodrošināmas arī vēlēšanu dienā un ieslodzījuma vietas amatpersonas/darbinieki papildus minētajai funkcijai, pilnā apjomā veic darbības, kas saistītas ar vēlēšanu procesa norisi.

Ņemot vērā iepriekš konstatētos problemātiskos aspektus vēlēšanu procesa novērošanas gaitā un izteiktās rekomendācijas, lūdzu institūcijas savas kompetences robežās veikt pasākumus to novēršanai.

Papildus jautājumu un neskaidrību gadījumā saistībā ar atzinumā konstatēto, aicinu sazināties ar Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridisko padomnieci Solvitu Anskaiti.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons